

990601-1

Naše soudy, poznatky, teorie atd. jsou našimi interpretacemi skutečnosti. Přitom každá interpretace se musí spravovat mnoha normami, které nejsou součástí skutečnosti a které nikterak ze skutečnosti nevyplývají (přínejmenším rozhodně ne přímo ani jednoduše). Kdyby totiž naše poznatky ze skutečnosti jednoznačně vyplývaly, museli bychom poznávat všichni stejně a zejména všichni „správně“. Naše zkušenost, že omyly jsou možné a dokonce časté, protože pravděpodobnější než poznatky správné. Obrovská část kulturních tradic spočívá ve způsobech, jak pravděpodobnost správného poznávání zvýšit a naopak jak pravděpodobnost omylů snížit, tj. jak se jim vyhýbat. Vyhýbat se omylům lze buď tak, že se přesně přimkneme k tradovaným postupům a nepodnikneme nic, k čemu by nám neposkytly přesný návod, anebo tak, že rozšiřujeme svou zkušenost o znalost omylů, kterých se jiní před námi již dopustili a které byly jako omyly rozpoznány. Taková – někdy velmi rozsáhlá – znalost omylů je možná jen proto, že interpretace nevyplývá prostě ze skutečnosti, nýbrž že se navíc musí spravovat ještě jinými normami a kritérii, které na danou skutečnost nemůžeme převést ani z ní odvodit. Ovšem chápat tyto normy jako záležitost pouhé subjektivity by bylo rovněž nesprávné a naprosto neudržitelné. Některé takové normy platí i pro naše „výmysly“, tj. na nejrůznější myšlenkové modely, tzv. intencionální předměty. Kdyby pevnost a spolehlivost takových norem mohla být odvozována jen z pevnosti daných skutečností, byly by nepochopitelné, proč jsou právě ony nejpevnější normy, jaké známe z geometrie a z matematiky, tak spolehlivé, když nemohou být odvozovány z daných skutečností, ale platí s takovou přesností a „exaktností“ jen pro ony myšlenkové modely (jako jsou např. rovinné obrazce nebo jednoduchá prostorová tělesa apod.). To, co platí pro geometrii a stereometrii, platí ovšem nutně také pro veškeré naše poznávání, které se bez podobných norem, nevyplývajících z daných skutečností, také neobejde. Proto naše pokusy o pochopení toho, co to je vlastně správné poznávání (tedy o hlubší poznání toho, co to je poznání) nemohou dost dobře opírat o to, co může být poznáváno jako daná skutečnost, nýbrž musí se pokusit o nový, odlišný model: vedle toho, co je (předmětně) poznáváno, tu musí být nezbytný kontext, v němž (v jeho rámci) je ono předmětné poznávání možné. A právě při zkoumání tohoto kontextu je třeba soustředit pozornost na pravidla a normy, jimiž se každá aktivita v rámci tohoto kontextu musí spravovat, má-li mít naději, že se vyhne nesprávnostem a omylům, které jsou tak pravděpodobné a které hrozí svést každé poznávání s cesty.

(Praha, 990601-1.)